

καλίζεται ἀμέσως ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀδρασαίνονται ὑπὸ κάτω εἰς προσωπεῖον καλῆ, ἀπωθεῖται ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ παρρησιάζονται ὑπὸ κάτω εἰς χῆμα κακῆ, χωρὶς νὰ κάμῃ κάμμιαν ἐξέτασιν.

Ἡ θέλῃσις ἀρχίζει νὰ λαμβάνῃ τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀσκησίνης, ὁπόταν τὰ παιδίᾳ διὰ μέσῃ τῆς πείρας καὶ τῆς σκέψεως φθάσῃ νὰ γνωρίζῃ τὰς διαφορὰς βαθμῆς τῆς καλῶν καὶ κακῶν, καὶ νὰ διακρίνῃ καὶ εἰς τὰ δύο τὰ ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ ἀπὸ τὰ ψεύδη καὶ φαινόμενα. Τότε ὁ λόγος ἀρχίζει νὰ διδύνη τὴν θέλῃσιν· λόγον ὅμως ἐδῶ ἐννοῶ ἐκεῖνον τὴν δυνάμιν, ἡ ὁποία, ἀφ' ἧς συγκρίνῃ διὰ μέσῃ τῆς σκέψεως τὰ πράγματα εἴνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ παρατηρήσῃ ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι καλόν, ἢ κακόν, δείχνει ἔτι εἰπεῖν εἰς τὴν θέλῃσιν ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι διὰ νὰ ἀσπαθῇ, καὶ ἐκεῖνα ὅπῃ εἶναι διὰ νὰ ἀποφύγῃ τινὰς· ἡ ὁποία ὅμως δυνάμις δὲν εἶναι ἄλλη, ἀλλ' ἢ ἡ ἴδια δυνάμις τῆς συλλογίζεσθαι, ὅπῃ ἐδείξαμεν ἤδη ἄλλῃ, καὶ κρέμαται ἀπὸ τὴν δυνάμιν τῆς σκέπτεσθαι. Τότε ἡ ψυχὴ ὄχι μόνον διακρίνει ἀπὸ δύο κατὰ τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ μικρότερον, ἀλλὰ ἀποφασίζει καὶ νὰ ἀπορρίπτῃ εἴνα καλόν παρὸν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον γνωρίζει ὅτι πρέπει μὴ ταῦτα νὰ τῆς προέλθῃ κακόν, καὶ νὰ ὑποφέρῃ εἴνα παρὸν κακόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἰξέρει, ὅτι πρέπει νὰ τῆς ἐλθῃ μὴ ταῦτα εἴνα καλόν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Περὶ Ἐλάττειας.

Αφ' ἧς ἡ θέλῃσις ὁμῶς μὲ τὸν λόγον φθάσῃ εἰς τὴν τελείαν τῆς ἀσκησιν, ἀρχίζει νὰ γινάτῃ μία μάχη μεταξὺ εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὰ πάθη, τὸσον μεγα-

λητέρα, ὅσον ποιοτέρα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ γῆρας
ἔτις εἰπεῖν τὰ λόγους, τὰ πάθη καὶ αἱ τυφλαὶ ὀρέξεις
ἦτον οἱ μόνον ὁδηγοὶ, ὅπως ἐδιοικῆσαν τὴν θέλησιν.

Ὅθεν ζηλότυπα ἤδη δεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν κυριό-
τητα, ἀπετάξῃ νὰ κυριεύῃ πάντοτε, νὰ ἀποξέ-
πῃ τὴν θέλησιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀκολουθῇ ταῖς ὀρθαῖς
κρίσεις τῶν λόγων, νὰ τὴν ἀδρακινῆν ἢ νὰ ἐναγκαλί-
ζηται καλὰ ψυχή, τὰ ὅποια ὁ λόγος φωνάζει ὅτι
πρέπει νὰ τὰ ἀποφύγῃ, ἢ νὰ ἀπωθῆται κακὰ φαι-
νόματα, τὰ ὅποια ὁ λόγος πείθει, ὅτι πρέπει νὰ
τὰ ἐποφέρῃ, δεῖ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ καλὰ, ὅπως πρέ-
πει νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτά.

Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην τῶν παθῶν καὶ τῶν ὀρθῶν
λόγων, ἡ ψυχὴ μῖνει, καθὼς πρὸ ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν
Λογικὴν (Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Κεφ. Β'. Α' ρθρ. Α'),
πολλάκις ἀπρητημένη, καὶ ἀμφιβάλλει μερικὸν καιρὸν,
ἕως ὅπως νὰ κλίνη τέλος πάντων εἰς τὸ εἶναι, ἢ εἰς τὸ
ἄλλο.

Ὅμως ἐν ὅσῳ σέκη ἔτις μετέωρος μεταξὺ εἰς δύο,
ζυγασαθμῶντας τὰ αἷτια ἀπὸ τὸ εἶναι μέρος, καὶ ἀπὸ
τὸ ἄλλο, αἰσθάνεται εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὴν δύναμιν
τῶν νὰ ἐναγκαλιῶθῃ τὸ εἶναι, ἢ τὸ ἄλλο καὶ τὴν ἀρέ-
σκαιάν τῆς. Καὶ ἀκόμη ἀφ' ἑκλέξῃ τὸ εἶναι ἢ τὸ ἄλ-
λο μέρος, αἰσθάνεται ἀκόμη εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τὴν
δύναμιν τῶν νὰ ἐναγκαλιῶθῃ τὸ ἐναντίον. Λοιπὸν αὐ-
τὴ ἡ δύναμις εἶναι ἐκεῖνο, ὅπως ὀνομάζεται ἐλευθε-
ρία.

Ὁ Λάκιος (Βιβλ. Β'. Κεφ. 21.) δι' ἰσχυρίζεται,
ὅτι ἐλευθερίαν πρέπει νὰ νοῆται τὴν δύναμιν τῶν
πράττειν, ἢ μὴ πράττειν καὶ τὴν αἵρεσιν τῆς θέλη-
σεως, καὶ ὀνομάζει ζήτημα ψυχρὸν τὸ, αὐτὴ ἡ θέλησις
εἶναι ἐλευθερία, λέγωντας ὅτι ἐπειδὴ ἡ θέλησις εἶ-
ναι ἡ ἐξουσία τῶν ποιοτῶν μίαν πράξιν ἀπὸ μίαν
ἄλλω, καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἐξουσία τῶν νὰ ἀρχί-
σῃ, ἢ νὰ τελειώσῃ μίαν πράξιν καὶ μίαν τέτοιαν αἵ-
ρεσιν, δεῖ τὸτο τὸ νὰ ἐρωτήσῃ τινὰς, αὐτὴ ἡ θέλησις

ἔχη ἐλευθερίαν, εἶναι τὸ ἴδιον ὡς αὐτὸ νὰ ἐρωτῶσεν, αὐτὴ μία ἕξις ἔχη ἄλλω ἕξιαν. Καὶ ὁ κύρ Βοντ (Δοκίμ. Ἀναλυτικ. κτ. Τόμ. Β'. σελ. 10.) θέτει τὴν ἐλευθερίαν εἰς μόνον τὴν δύναμιν τῆ ἀκολουθεῖν τὰς ἀποφάσεις τῆς θελήσεως, καὶ ἀποκλείει τελείως τὴν ἕξιαν τῆ ἐκλέγειν.

Πρέπει ὡς τόσον νὰ διασαλευθῶν δύο εἶδη ἐλευθερίας· ἢ μία εἶναι ἐλευθερία τῆ θέλειν, καὶ ἢ ἄλλη ἐλευθερία τῆ ἐνεργεῖν. Ἡ ἐλευθερία τῆ θέλειν εἶναι ἢ δυνάμεις, ὅπῃ ἔχει ἢ ψυχὴ νὰ ἀποφασίζῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἐν συνειδήσει καὶ θεληματικῶς, εἰς τὸ νὰ κάμῃ ἢ νὰ μὴ κάμῃ εἴνα παρᾶγμα, χωρὶς νὰ ἀναγκασθῇ εἰς αὐτὸ ἀπὸ κανόνος αἰτιον ἐσωτερικόν, ἢ ἕξωτερικόν. Ἡ ἐλευθερία τῆ ἐνεργεῖν εἶναι ἢ δυνάμεις τῆ νὰ ἐξακολουθῇ αὐτοθελήτως τὰς ἀποφάσεις τῆς ἰδίας τῆς θελήσεως, χωρὶς νὰ βιασθῇ εἰς αὐτὸ ἀπὸ κανόνος, ἢ νὰ ἐμποδιθῇ. Διὰ τῆτο οἱ Σχολαστικοὶ τὴν πρώτην τὴν ὀνόμασαν ἐλευθερίαν ἀπο ἀνάγκης· καὶ τὴν δευτέραν, ἐλευθερίαν ἀπο βίας.

Λοιπὸν ἀφ' ἧς γὰρ μία τέτοια διαστολή, δεῦν ἢμπορεῖ βέβαια νὰ ὀνομασθῇ πλέον ζήτημα ψυχρὸν τὸ, αὐτὸ ἢ θέλησις εἶναι ἐλευθερὰ. Ἐὰν τί τότε ἐνοεῖται, ὅτι ζητεῖται αὐτὸ ἢ θέλησις, ὅθεν ἢ ψυχὴ ἔχει, ἢ δεῦν ἔχει τὴν δύναμιν τῆ νὰ ἀποφασίζῃ ἀφ' ἑαυτῆς, χωρὶς νὰ ἀναγκασθῇ εἰς αὐτὸ ἀπὸ κανόνος αἰτιον· ζήτημα μεγαλωτάτον, τὸ ὁποῖον μάλιστα πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς βᾶσις ὅλης τῆς Ἠθικῆς, καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας νομοθεσίας. Διὰ τί εἰς τί ἢ θελαν χρησιμὸς ὅλαι αἱ ὑποθέσεις τῆς Ἠθικῆς, καὶ ὅλοι οἱ νόμοι, ἀνίσως ὁ ἀνθρώπος δεῦν εἶχεν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆ τὴν δύναμιν τῆ νὰ τὰ ἀκολουθῆσῃ, ἢ νὰ μὴ τὰ ἀκολουθῆσῃ; καὶ πῶς ἢμπορεῖσε νὰ ἀνταμειφθῇ ἢ νὰ τιμωρηθῇ τινὰς, ἀνίσως δεῦν ἦτον ἕως ἐλευθερὸς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς παρᾶξεόν τῆ, καθὼς εἰς τὴν ἐξακολούθησίν τῆς;

Μήτε ἢ ἐλευθερία πλέον εἰς αὐτὴν τὴν εἴσοιαν
πρέ-

πρέπει να θεωρηται ως μία δύαμις ξεχωριστή ἄπε-
 τλή θέλησιν, ἀλλὰ πρέπει να θεωρηται ως ὅσα
 προσόν τῆς ἰδίας θελήσεως, τὸ ὁποῖον κάμνει ἐδι-
 κάστis, καὶ ὑπὸ αὐτὴν μόνον ἐξηρημύας τὰς ἀποφά-
 σεις τῆς.

Λοιπὸν τὸ, ὅτι μία τέτοια ἐλδθερία ὑφίσταται
 πραγματικῶς εἰς τὴν ψυχῶν, δεῖ εἶναι ἀνάγκη να
 τὸ ἀποδείξωμεν με πᾶν ἄλλο ὄπχειρημα, ὡσαὶ
 με ἐκεῖνο τὸ ἴδιον, ὅπῃ ἀναφέραμεν ἀνωτέρω.

Ἡ ἐσωτερικὴ αἰωθσις μᾶς δηλοποιεῖ ὅτι ὅσων κλί-
 σιν, ἢ ἀποστροφῶν καὶ αὐτῶν ἐχωμεν εἰς πᾶν ἄλλο πράγμα,
 εἶναι μὲ ὅλον τῆτο πάντοτε ἐφ' ἡμῖν α. να ἐξετάσωμεν
 τὰς λόγους, δεῖ τὰς ὁποῖας εἶναι ἀποδεκτέον, ἢ ἀ-
 πορρίπτέον. β. να ἀποφασίσωμεν πραγματικῶς να
 τὸ ἐναγκαλιώμεν, ἢ να τὸ ἀπορρίψωμεν, καθ' ὅσον
 μεγαλήτεροι μᾶς φαίνονται οἱ λόγοι τῆ ἐνός, ἢ τῆ
 ἄλλης. γ. να ἀναβάλλωμεν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπο-
 φάσεών μας καὶ ἀφ' ἑ τὰς κάμων, να τὰς ἀναβάλ-
 λωμεν ὅσον καιρὸν θέλωμεν. δ. να τὰς μεταβάλλω-
 μεν καὶ μετὰ τὴν ὁλότην, καὶ να προσφύμεθα εἰς τὸ ἐ-
 ναντίον μέρος. Λοιπὸν τί ἄριστότερον ἀπαιτεῖται
 εἰς μίαν ἀληθινῶν καὶ κυρίων καὶ πληρεσάτων ἐλδθε-
 ρίαν ἀπο ἀνάγκης;

Ἀλλὰ τὴν θέλησιν, λέγων μερικοὶ, τὴν προσδιο-
 ρίζεν τὰ θεματικά. Λοιπὸν ἢ θέλησις δεῖ εἶναι ἐ-
 λδθερία, καθὼς μήτε ἢ ζυγαρία εἶναι ἐλδθερία εἰς
 τὸ να κλίνη ὅπῃ τὸ βάρος εἶναι βαρύτερον.

Ὅμως καὶ ἢ ἀπόφασεις, καὶ ἢ ὁμοίωσις εἶναι ὁμοίως
 ψυδαῖς. Τὸ ὅτι αἱ θεμασάσεις ἐκκαλῶν τὴν θέλη-
 σιν, σύμφημι ὅτι ὅμως τὴν προσδιορίζεν καὶ τὴν ἀ-
 ναγκάζεν καθὼς τὸ βάρος τὴν πλάσιγκα, τὸ ἀρνεῖ-
 μαί. Διὰ τὴν ἢ ζυγαρία μήτε να κινηθῆ ἢμπορεῖ
 χωρὶς τὸ ἄριστότερον βάρος, μήτε ἀφ' ἑ τεθῆ εἰς
 αὐτὴν ὅσα τέτοιον βάρος, ἔχει τὴν δύαμιν τῆ να
 μὴν κινηθῆ, καὶ πολὺ ἄριστότερον τῆ να κινηθῆ εἰς
 τὸ ἐναντίον μέρος. Ἡ ψυχὴ ὅμως πρῶτον αἰωθαίνεται
 εἰς

106 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

εἰς τὸ λόγῳ τῆς τῆν δυνάμιν τῆ νὰ ἀποφασίσῃ, καὶ χωρὶς κανένα ἄλλο ἔξωτερον αἶτιον, καθὼς εἶναι τὸ βάρος εἰς τὴν ζυγαρίαν, καθὼς μόνον δεῖ νὰ βάλῃ εἰς ἔργον τὴν ἰδίαν τῆς δυνάμιν· δεύτερον, ἀφ' ἧς τεθῆ κανένα ὁποιοδήποτε αἶτιον, αἰσθάνεται εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς τῆν δυνάμιν τῆ νὰ ἀναβάλῃ καθε ἀπόφασιν, καὶ νὰ ἀποφασίσῃ ἀκόμη καὶ τὸ ἐναντίον. Λοιπὸν τὰ αἶτια εἶναι καὶ εἰς τὴν ψυχῇ μία πρόκλησις, ὅχι ὅμως ποτὲ μία δυνάμις συνεργῶσα, εἴας προσδιορισμὸς, μία ἀνάγκη, ὡσεὶ ἡ σύγκρισις τῆς ζυγαρίας δὲν ἀξίζει τίποτε.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλεύθερας, λέγου μερικοὶ, γινῆται ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τῆς ἀγνώστων αἰτιῶν, ὅπῃ μᾶς κινῶν, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ νομίζωμεν αὐτοθελήτως τὰς προσδιορισμὰς τῆς θελήσεως, ἐπειδὴ συμφωνῶν μετὰ τὴν ἀρέσκειάν μας. Ἀνίσως μία πέτρα (προδέταν οἱ ἴδιοι) ὅπῃταν πίπτῃ εἰς τὴν γῆν, ἤμπορῶσε νὰ ἔχῃ ἀρέσκειαν τῆς πτώσεώς της, εὐκολα ἤθελε πληροφορηθῆ, ὅτι καὶ αὐτὴ κινεῖται αὐτοθελήτως· ἐπειδὴ ἤθελε κινῆται καὶ τὴν ἀρέσκειάν της, καὶ ἤθελε νομιθεῖ ἐλεύθερα.

Ὅμως καὶ ἐδῶ ἡ σύγκρισις εἶναι ἀνοίκειος. Διατί ἡ πέτρα πολλαὶ ὀγλίγωρα ἤθελον εὐγῆ ἀπὸ τῆς ἀπάτῃ, ὅπῃταν ἤθελε φανῆ, ἢ νὰ σαματήσῃ εἰς τῆς μέσῃ τῆς ἀέρος, ἢ νὰ σρέψῃ ἀλλῆ τὸν δρόμον της, ἢ νὰ γυρίσῃ πρὸς τὰ ἄνω, τότε ἤθελε καταλάβῃ, ὅτι εἶναι ἠναγκασμένη νὰ πέσῃ εἰς τῆς γῆς. Ἡ ψυχὴ ὅμως κοντὰ ὅπῃ ἀκολουθεῖ εἰς τὰς ἀποφάσεις της τῆς ἰδίαν τῆς ἀρέσκειαν, ἰξούρει προσέτι ὅτι ἔχει καὶ τῆς δυνάμιν τῆ νὰ τὰς ἀναβάλῃ, νὰ τὰς μεταβάλῃ, καὶ νὰ τὰς γυρίσῃ εἰς τὸ ἐναντίον· καὶ ἀγκαλὰ νὰ μὴ ἤμπορῆ πάντοτε νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ὅλα τὰ αἶτια, ὅπῃ ἀοράτως ἐνεργῶν ἐπάνω εἰς αὐτῆς, καὶ τῆς καθάκινῶν νὰ ἐκλέγῃ ποτὲ εἴνα καὶ ποτὲ ἄλλο πρᾶγμα, ἰξούρει ὅμως, ὅτι κανένα αἶτιον πεπερασμένον δὲν ἔχει τῆς δυνάμιν τῆ νὰ

να τὴν προσδιορίσῃ ἀμεταπίστως· ἰξόρει ὅτι ἔχει τὴν δαύαμιν να ἐναντιωθῆ, ὅταν θέλῃ εἰς ὅποιονδήποτε πέπερασμὸν αἴτιον.

Μερικοὶ πάλιν, δεὰ να ἀναίρέσῃν τὴν ἐλούθεσίαν, καταφύγῃν εἰς τὴν θείαν πρόγνωσιν, λέγοντες, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προεῖδεν ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖνο ὅπῃ οἱ ἀνθρώποι πρέπει να κάμῃν, ἢ να μὴ κάμῃν, δεὴ ἢμπορῶν εἶναι να θελήσῃν, ἢ να κάμῃν ἄλλο ἄπὸ ἐκεῖνο, ὅπῃ ὁ Θεὸς προεῖδεν· ὅθεν αὐτοὶ δεὴ εἶναι ἐλούθετοι.

Ὅμως ἡ ἀπλή πρόγνωσις, ἢ προόρασις εἰς τὸ πράγματος δεὴ ἔχει κάμμίαν ῥοπλὴν εἰς τὸ να κάμῃ τινα να ἐνεργῆ καὶ τῆτον, ἢ καὶ ἄλλον τρόπον. Ἀνίσως εἰς μίαν ζυγαρίαν ἰδῶ να τεθεῖν δύο λίθαις ἄπὸ τὸ εἷνα μέρος καὶ μίαν ἄπὸ τὸ ἄλλο, προβλέπω ὅτι ἡ ζυγαρία θέλει κλίνει πρὸς τὸ ἄνω μέρος· ὅμως ἐξ ἅπαντος δεὴ εἶναι ἡ ἐδική μου πρόγνωσις, ὅπῃ κάμνει τὴν ζυγαρίαν να κλίνη πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἀνίσως ἰδῶ να γῆ μία ὕβρις εἰς εἷνα χολεικόν, προβλέπω ὅτι αὐτὸς ἔχει να παροξυνθῆ· ὅμως δεὴ εἶναι βεβαιότατα ἡ ἐδική μου πρόγνωσις, ὅπῃ τὸν παροξύνει. Λοιπὸν παρομοίως ὁ Θεὸς προεῖδεν ἀπ' αἰῶνος τὰ αἴτια, ὅπῃ ἔχῃν να ἐξακινήσῃν κάθε ἀνθρώπον εἰς εἷνα, ἢ εἰς ἄλλο πράγμα, καὶ προεγνώρισε τὰς ἀποφάσεις, ὅπῃ αὐτὸς ἔχει να κάμῃ εἰς κάθε θέμισασιν, ὅμως προεῖδεν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν, ὅτι αὐτὰς τὰς ἀποφάσεις ἔχει να τὰς κάμῃ αὐτοθελήτως καὶ ἐλούθετως, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἠθέλησε να εἶναι τοιαῦτα. Λοιπὸν μ' ὅλον ὅπῃ ἡ θεία πρόνοια εἶναι ἀσφαλτος, μ' ὅλον τῆτο δεὴ βλάπτει τίποτες τὴν ἐλούθεσίαν· ἐπειδὴ δεὴ εἶναι ἡ πρόνοια τῆ Θεῶ, ὅπῃ προσδιορίζει τὴν θέλησιν τῆ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἡ θέλησις τῆ ἀνθρώπου κατὰ τινα τρόπον προσδιορίζει τὴν πρόγνωσιν τῆ Θεῶ, εἰς τὸ να γνωρίσῃ ἐκεῖνο, ὅπῃ ὁ ἀνθρώπος ἐλούθετως ἠθέλησεν ἀπαθεῖν, ἢ ἀποσραφεῖν.

108 Τμήμ. Β'. Δυνάμεις τῆς Ψυχῆς.

Ἀφ' ἧ ἀναιρέθησαν τινὲς λογῆς αἱ κυριώτεραι ἀντιφάσεις, ὅπῃ ἤμπορῶσαν νὰ γίνων ἐναντίον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, αἱ ἄλλαι πίπτουν ἀφ' ἑαυτῶν. Ὅθεν νομίζω ἄριστόν νὰ ἐκτανθῶ εἰς τὸ νὰ τὰς ἀπαριθμήσω.

Καὶ ἀντὶ τῆς θέλω ἀνατιθέσθαι, ὅτι ὅλα τὰ συστήματα, εἰς τὰ ὅποια ἡ ψυχὴ ἐπιθέτεται ἕξ ἕνα τινὰ βαναυσικήν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς, εἴτε εἰς τὴν ἀμείνον ἐνεργεσίαν τῆς Θεᾶς ἀποδίδεται τῆτο, καθὼς κἀμὲν εἰς πολλὰ μέρη οἱ Ἀφορμῆται, καὶ οἱ ὑπερασπισαὶ τῶ φυσικῆ προσορισμῶ, εἴτε εἰς τὴν συνάφειαν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς, ἐξερτημῶν ἀναγκαίως ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τῆς Δειβνητιανῆς, εἴτε εἰς τὴν ὑπερνεκῶσαν ἰχμὴν τῶν αἰτιῶν, κατ' ἄλλας Φιλοσόφους, ὅλα λέγω τὰ τοιαῦτα συστήματα εἶναι ἐκ διαμέτρων ἐναντία εἰς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπομῶς ἀπορρίπτεα.

Διὰ νὰ μὴ ἀγνοῦνται τὰ διάφορα ὀνόματα, μετὰ τὰ ὅποια οἱ Σχολαστικοὶ διατέλλουν τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐλευθερίας, λέγω ἐν μοίρᾳ προσημῆς, ὅτι ἕξ ἀπὸ τὴν ἀπο ἀνάγκης καὶ βίας ἐλευθερίαν, ὅπῃ ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω, ὀνομάζεται παρ' αὐτοῖς καὶ ἐλευθερία ἀντιφάσεως ἢ ἀσκήσεως, ἢ δυνάμις τῆς θέλειν, ἢ μὴ θέλειν εἴνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα· καὶ ἐλευθερία ἐναντιώσεως, ἢ δυνάμις τῆς νὰ προσδιοριθῆ τινὰς εἰς τὸ εἴνα, ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ δύο πράγματα, ὅπῃ εἶναι ἐναντία εἴνα μετὰ τὸ ἄλλο· καὶ ἐλευθερία διακρίσεως ἢ δυνάμις τῆς ἐκλέγειν τὸ εἴνα, ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ δύο πράγματα, ὅπῃ δὲν εἶναι ἐναντία· καὶ ἐλευθερία ἰσοσταθμῆσεως, ἢ δυνάμις τῆς νὰ κλίνῃ τινὰς εἰς εἴνα πράγμα ἄριστότερον, ἢ εἰς ἄλλο, ἔχοντας ἰσὰ αἰτία καὶ ἀπὸ τὸ εἴνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο· καὶ ἐλευθερία ἀδιαφορίας κατὰ τινὰς ἢ δυνάμις τῆς νὰ κλίνῃ τινὰς εἰς εἴνα πράγμα, χωρὶς κανεῖνα αἰτιον παρορμητικόν· ἢ νὰ ἐκλέγῃ εἴνας ἐξ ἰδίας τῆς θέλησεως, προὔποτιθεμένη καί τινος αἰτίαν, χωρὶς νὰ ἀναγκασθῆ ἢ

νὰ βιασθῆ ᾧδόντινος, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἐπόμε-
νος καὶ τὴν ἀπο βίας ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἀπο ἀ-
νάγκης.

Θέλω προθέσει ἀκόμι ὅτι πρέπει νὰ διασαλευθῆ ἡ
ἐκκυσιότης ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν· ἐπειδὴ διὰ νὰ εἶναι
πραγμα ἐκκυσιον, φαίνεται νὰ προέλθῃ ἀπὸ μίαν ἐ-
σωτερικὴν ἀρχὴν, καὶ νὰ εἶναι ἡ ἀπο βίας ἐλευθε-
ρία· διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἀληθινὰ ἐλευθερον, ἀπαι-
τεῖται καὶ ἡ ἀπο ἀνάγκης ἐλευθερία· ὅθεν τὰ κινή-
ματα εἰδὸς νυκτοβάτε, ἡ εἰδὸς φρενετικῶς λέγονται ἐ-
κκυσια, ὅχι ὅμως καὶ ἐλευθερα· ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ δὲν
εἶναι ἐλευθερα, ὁπόταν μὴν ἡμπορῶντας νὰ μετα-
χειρισθῆ τὸν λόγον, καὶ νὰ ἀποφασίσῃ κατ' αὐτὸν, ἀ-
ναγκάζεται νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ἀποφάσεις, ὅπῃ τῆς
ἐρχονται ἀπὸ τὰ φαντάσματα, ὅπῃ διεγείρονται μη-
χανικῶς· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τῶν λοιπῶν ζώων
τὰ κινήματα λέγονται ἐκκυσια, ὅχι ὅμως καὶ ἐλευ-
θερα.

Θέλω προθέσει τέλος πάντων, ὅτι ἡ ἀπο βίας ἐ-
λευθερία μᾶς λείπει συχνότατα· ἐπειδὴ συχνὰ εὐ-
ρισκόμεθα ἡναγκασμένοι νὰ κάμωμε ὅχι ἐκεῖνο, ὅ-
πῃ θέλομε, ἀλλὰ ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς βιά-
ζου ἄλλοι· καὶ ἐξ ἐναντίας ἡ ἀπο ἀνάγκης ἐλευθε-
ρία εἰς μὴν τὰς ἀποφάσεις, ὅπῃ μᾶς λόγος καὶ σκέ-
ψις κάμνωμε, δὲν μᾶς λείπει ποτέ· εἰς τὰ ὀνειρά-
τα ὅμως, καὶ εἰς τὰς ἀδυσφορήσεις καὶ μανίας, καὶ εἰς
τὰς πρώτας ἀδυσφοράς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ λόγος δὲν
ἔχει χώραν, μᾶς λείπει· διὰ τῆτο αἱ πράξεις, ὅπῃ
γίνονται εἰς τὰς τέτοιαις περιστάσεις, εἶναι ἀνέγκλη-
τοι. Μᾶς λείπει προσέτι καὶ εἰς τὴν μέθυσιν· καὶ αὐ-
αἱ πράξεις, ὅπῃ γίνονται εἰς τῆτω τὴν περιστάσει,
εἶναι κατηγορηματικῶς· τῆτω εἶναι, ἐπειδὴ καταναρῶμε
αὐτοθελήτως εἰς τὸ νὰ χάσωμε τὸ λογικόν· Μᾶς λεί-
πει ἀκόμι καὶ εἰς τὰς φυσικὰς κλίσεις καὶ ἀποπροφάσεις·
ἐπειδὴ αὐταὶ κρέμανται ἀπὸ τὴν αἰσθησιν, καὶ ὅχι
ἀπὸ τὴν θέλησιν· εἰς ἐκεῖνα ὅμως ὅπῃ κρέμανται
ἀπὸ

ὑπὸ τῶν θέλουσιν, καὶ εἰς τὰ ὅποια ἔχει χώραν ὁ λόγος, ἡ ψυχὴ εἶναι πάντοτε ἐλεύθερα ὑπὸ κάθε ἀνάγκης, ἐπειδὴ κρέμαται πάντοτε ὑπὸ αὐτῆς καὶ ἀπολαθῆσθαι, ἢ καὶ ἐναντιωθῆ εἰς τὰ αἴτια, ὅπῃ τῶν κινῶν καὶ κάμη, ἢ καὶ μὴ κάμη κανένα παράγμα, καὶ καὶ ἐκλέξῃ εἴνα φερασότερον καὶ ἄλλο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ